

A MÚZEUMI DIMENZIÓ

MIT TESZ MÚZEUMI KURÁTORRÁ?

A MÚZEUM MEGÚJULÁSA – KÉPZÉSI RENDSZEREK

Konferencia az ICOM Magyar Nemzeti Bizottsága szervezésében

Időpont: 2018. november 19–20.

Helyszín: Magyar Nemzeti Múzeum

Milyen kurátori képzési rendszerekkel találkozunk Európában és a tengerentúlon? Milyen az a múzeumi kurátori képzés, amely képes a kritikai, interdiszciplináris kurátori szemléletet kialakítani, és gyakorlati alkalmazását is elősegíteni?

AZ ICOM MNB kétnapos konferenciáján különböző országok és múzeumi területek meghívott képviselőivel, kutatókkal, kurátorokkal vizsgáljuk meg a létező nemzetközi és hazai kurátori képzések céljait, felépítését, tananyagait és tapasztalatait. A konferencia ötvözi az előadások, panelbeszélgetések és nyilvános viták elemeit, hogy minél jobban be tudjuk vonni a magyar közönséget a nemzetközi muzeológiai diskurzusba.

2018. november 19. hétfő

Magyar Nemzeti Múzeum Díszterem

10:15–10:50 **Megnyitó előadás: André Gob**, az Université de Liège professzora: New museum practices, new skill requirement, new academic formations and training. The case of Belgium (Új múzeumi gyakorlatok, új képesség-elvárások, új tudományos társulások és képzések. Belgium esete)

Az elmúlt fél évszázadban a múzeumok forradalmi változásokon mentek keresztül mind formai szempontból, mind pedig a tevékenységük tekintetében, az alkalmazottak köréről nem is beszélve. A legkonceptuálisabb intézményektől a leggyakorlatiasabbakig, a leginkább látogató-központúaktól a leginkább tárgyközpontú kiállítóhelyekig, egyre több az olyan múzeumi gyakorlat, amelyhez ad-hoc új képességekre van szükség. A hagyományos oktatás tárgyai (pl. történelem, biológia, művészettörténet, régészet stb.), amelyek kiválóan megfeleltek a kurátori tevékenységhez, ezeket az új igényeket már nem tudják kielégíteni. Új tudományos társulásokra és új képességekre van szükség. Előadásomban a belgiumi helyzetet

elemzem Liège, Brüsszel és Flandria példáján keresztül, figyelembe véve a kínálat (egyetemek, főiskolák, továbbképzések) és a múzeumok részéről érkező kereslet viszonyát.

André Gob a Liège-i Egyetem tiszteletbeli muzeológia-professzora, ahol 1980-ban őskori régészetből doktorált. Azóta igen hosszú és változatos karriert tudhat magáénak az egyetem berkeiben, amelynek egyik eredményeként 2001-ben megalapította a specializált muzeológia mesterképzést. 2006 és 2010 között az ICOFOM (a Múzeumok Nemzetközi Tanácsának Nemzetközi Muzeológiai Bizottsága) első titkára volt, jelenleg pedig a Belgium francia anyanyelvű területein működő Múzeumi Tanács elnöke. Számos könyve jelent meg archeológiai és múzeumi témákban, köztük a Noémie Drouguet-val közösen jegyzett *La muséologie. Histoire, développements, enjeux actuels* (Paris, Armand Colin, 4th ed. 2014), illetve a *Le musée, une institution dépassée?* (Paris, Armand Colin, 2010) címűek.

11:00–11:25 **Véronique Carpiaux**, a Musée Provincial Félicien Rops kurátora: Self-reflecting a collection: the Félicien Rops Museum's "hot case" (Egy gyűjtemény önreflexiója: a Félicien Rops Múzeum problémás esete)

Karikatúrák, realizmus, szimbolizmus, erotika, sátánizmus – az ellentmondásos megítélésű Félicien Rops (1833–1898) életművét bemutató múzeum 1964-ben nyitotta meg kapuit a művész szülővárosában, a belgiumi Namurben. Milyen kihívásokkal kell szembenéznie egy kis múzeumnak, amelynek ilyen specifikus gyűjteménye van? Hogy tud nagyobb közönséget vonzani? Hogyan változott a kurátorok szerepe a múzeum megnyitásától napjainkig? Milyen kezdeményezésekre van szükség, hogy egy 19. századi gyűjtemény továbbra is vonzó maradjon? Hogyan tud kapcsolódni a jelenhez úgy, hogy megtartsa a múlttal való kapcsolatát is? A Félicien Rops Múzeum 2015-ben egy olyan kiállítást rendezett, amely során kivitték a múzeum falai közül a műveket a városba, és kortárs művészeti alkotások társaságában állították ki őket; a gyűjtemény „kiköltöztetése”, új kontextusba helyezése mellett pedig újabb szakmai, kulturális kapcsolatokra is szert tettek. A projekt végül akkora volument öltött, hogy más viszonylatba helyezte Namur középkori fellegvárát is.

Véronique Carpiaux 1997-ben csatlakozott a Félicien Rops Múzeum csapatához, ahol 2006 óta dolgozik kurátorként. Kiállítások rendezése, megvalósítása mellett közművelődési programok létrehozásában is aktívan részt vesz.

11:35–12:00 **Luisa Ziaja**, az Österreichische Galerie Belvedere kurátora, a bécsi Iparművészeti Egyetem /ecm – educating, curating, managing programjának oktatója:

Anticipating Possible Institutions – Complicities, complexities and contradictions of curatorial theory and curatorial practice (Lehetséges intézmények előkészítése – A kurátori elmélet és a kurátori gyakorlat összetettsége és ellentmondásai)

Immár csaknem két évtizede tart az a folyamat, amelynek részeként a nyilvános múzeumokat olyan gazdasági szempontok szerint alakítják át, amelyek létfontosságú szerepet játszanak a városok, illetve a városi dzsentrifikációs folyamatok brandingjében és marketingjében. Ez az átalakulás, amelyet az állami múzeumok kiszervezésével lehetett megvalósítani, bizonyos fajta autonómiát, függetlenséget, azonban új függőségeket is eredményezett. Mindezzel egyszerre elindult egy kritikai folyamat a muzeológián, illetve a kurátori tanulmányokon belül, amely a kritikai elméletekre, a posztkolonialista és kormányzati tanulmányokra hivatkozva vizsgálta a tudás-hatalmi viszonyokat, a reprezentáció logikáját és a kanonizációt, valamint az árucikké válás folyamatait. Míg a múzeumok és más intézmények gazdasági összefonódása a kezdetektől fogva a művészeti és a kurátori intézményi kritikák vizsgálatának középpontjában állt, úgy tűnik, hogy utóbbiak „bűnrészessége” ebben a folyamatban csak nőtt. Előadásom a kritikai muzeológia és a múzeum, valamint a kurátori elmélet és a kurátori gyakorlat összetett kapcsolatát elemzi, a saját ellentmondásos tapasztalataimat alapul véve. Emellett betekintést nyerhetünk általa az osztrák múzeumi szcéna fejlesztéseibe, valamint a bécsi Iparművészeti Egyetem /ecm – educating, curating, managing című posztgraduális programjába.

Luisa Ziaja művészettörténész, író, kurátor. 2013 óta a bécsi Österreichische Galerie Belvedere kortárművészeti kurátora. 2006-tól kezdődően a bécsi Iparművészeti Egyetem ECM – educating/curating/managing című, kiállítás-elméleti és -gyakorlati posztgraduális képzésének egyik vezetője. Óraadóként dolgozott a Zürichi Művészeti Egyetemen, a bécsi Műszaki Egyetemen, a bécsi Képzőművészeti Akadémián, valamint a bécsi Artschoolban; ezek mellett a schnittpunkt nevű, kiállítási elmélettel és gyakorlattal foglalkozó szakmai platform vezetőségének tagja. Kurátori és tudományos pályafutása során a kortárs művészet, a társadalom és a politika, illetve a történelem politikai interpretációinak kapcsolatával, valamint kiállítástörténettel és -elmélettel foglalkozott. Számos kiállítási katalógus, illetve kortárs művészettel, kurátorsággal, művészetelmélettel, kiállítási elmélettel foglalkozó antológia szerzője és szerkesztője (pl. curating. ausstellungstheorie & praxis, Edition Angewandte/de Gruyter, Berlin/Boston; Handbuch. Ausstellungstheorie und -praxis, Vienna/Cologne/Weimar: Böhlau/UTB, 2013).

14:00–14:25 **Lázár Eszter**, a Magyar Képzőművészeti Egyetem Képzőművészet-elmélet Tanszékének oktatója: A lakmuspapír közege – a kurátori képzések intézményes háttere

A kurátori képzések sikerei, hangsúlyváltásai, esetleges megszűnései a kortárs (művészeti) intézményrendszer alakulásával szoros összefüggésben állnak. Hasonlóan lakmuszpapírként működik az a kortárs művészettel foglalkozó szakember (nevezzük most az egyszerűség kedvéért kurátornak), aki nemcsak kiállítási témákban és formákban gondolkodik, hanem akár új intézmények létrehozásában is aktívan közreműködik. Egy intézmény nem szükségszerűen fizikai helyhez kötött épület, azonban fontos, hogy reflektáljon arra a kulturális és geopolitikai környezetre, amelyben működik, és amellyel kapcsolatban mondanivalója van. Bár a múzeumi kiállítások megvalósításához szükséges elméleti és gyakorlati alapozásra már az 1920-as évektől ismerünk egyetemi kurzusokat, ezeknek a tananyagait múzeumi együttműködések és gyűjtemények határozták meg. A nemzetközi „kurátorképzés” elmúlt száz éves intézménytörténetének egyes fejezetei többé-kevésbé ismertek, de szükség lenne a kiállítástörténeti kutatásokhoz hasonló átfogó, különböző szempontok alapján történő feldolgozásokra is. A Magyar Képzőművészeti Egyetemen 2009-ben elindított Képzőművészet-elmélet képzés ennek a szerkesztésre váró anyagnak egy rövid, de annál sűrűbb fejezete lehetne, amelyből pár bekezdést szeretnék az előadáson bemutatni.

Lázár Eszter művészettörténész, kurátor, a Magyar Képzőművészeti Egyetem Képzőművészet-elmélet Tanszékének oktatója. Egyetemi tanulmányait az ELTE Művészettörténet és Kulturális antropológia szakjain végezte, a Pécsi Tudományegyetem Kultúratudományi Programjának Doktori iskolájába járt. Különböző hazai és nemzetközi kiállításokat és projekteket szervezett (Trafó, Magyar Képzőművészeti Egyetem, Műcsarnok, OFF Biennálé 2015; tranzit.sk Residency Under Investigation 2017). Közreműködött A gyakorlatról a diszkurzusig című művészetelméleti kötet szerkesztésében, valamint a tranzit.hu A kurátori gyakorlat és diszkurzus szótárának elkészítésében. Legutóbbi projektje 2018 őszén a bécsi Knoll Galériában Nagy Edinával megrendezett Zeitgeistlos című kiállítás volt a curated by program keretében. A RomArchive nemzetközi online archívum filmes szekciójának kutatója.

14:35–15:00 **Horányi Attila**, a Moholy-Nagy Művészeti Egyetem Elméleti Intézetének adjunktusa, vezetője: Designról elméletben, designról múzeumban

Előadásomban röviden bemutatom, hogy milyen okok és igények hívták életre a Moholy-Nagy Művészeti Egyetem designelméleti képzéseit. Bemutatom, hogy milyen speciális problémát jelent a képzések számára az igény, hogy kiállítási intézmények számára designhoz és iparművészethez értő szakembereket képezzünk, akik korszerű módon képesek tárgyakkal tárgyakról beszélni. Végül bemutatok egy-két olyan pilot projektet, amelyek egy a közeljövőben bevezetendő design kurátori szakirány előkészítését szolgálták.

Horányi Attila művészettörténész, műkritikus és esztéta, 1991-ben végzett az Eötvös Loránd Tudományegyetem művészettörténet–angol szakán. Doktori fokozatát az ELTE Filozófiai Doktori Iskolájának Esztétika programjában szerezte 2009-ben. 1994 és 2004 között a Pécsi Tudományegyetem Filozófiatörténet Tanszékének oktatója volt, 2002 óta a Moholy-Nagy Művészeti Egyetem Elméleti Intézetének adjunktusa, 2015 óta docense. 2009 óta a Design- és művészetelmélet szak (ma: Designkultúra szak) vezetője. 2009–2010-ben a Nemzeti Kulturális Alap Fotóművészeti Kollégiumának vezetője volt; 2016 óta az AICA Műkritikusok Nemzetközi Szövetsége Magyar Tagozata elnöke.

2018. november 20. kedd

Magyar Nemzeti Múzeum Lapidárium

11:10–11:45 **Dominique Poulot**, az Université Paris 1 Panthéon-Sorbonne professzora: The training of museum professionals in France today, between museum studies and managing issues (Múzeumi szakemberek képzése Franciaországban ma – múzeumelmélet és menedzsment között félúton)

Előadásom során az általános intézménytörténet, az állami és a közösségi részvétel, az egyetemek és más speciális oktatási intézmények által kidolgozott tantervek, valamint a különböző szellemi változások bemutatásán keresztül ismerkedhetünk meg a jelenlegi francia múzeumi szakember-képzésekkel. Az előadás részeként bemutatom, hogyan fejlődött a francia muzeológia a bölcsészettudományok, illetve a társadalomtudományok szélesebb mezőinek viszonylatában. Habár néhány nagyszabású múzeumi projekt igen nagy hatást váltott ki, és az úgynevezett Francia Iskola mind hazai, mind nemzetközi szinten fontos

szerepet töltött be, a muzeológiának továbbra sem túl erős a pozíciója a tudományos vagy a kulturális-intézményes berkekben. Tulajdonképpen minden területnek (pl. művészettörténet, régészet, etnológia, antropológia stb.) megvan a maga muzeológiája. Végezetül az állam, a muzeális intézmények, illetve a tudományos szféra intézményeinek (létező és nem létező) kapcsolatait fogom bemutatni – azt, hogy hogyan működnek, és hogyan függnék össze a múzeumok felvételi stratégiájával.

Dominique Poulot a Paris 1 Panthéon-Sorbonne Egyetem kulturális örökségvédelmi és muzeológiai képzésének professzora, 2014-ig az egyetem Művészettörténeti Doktori Iskolájának igazgatója. Fő szakterülete a kulturális örökségvédelem, amellyel kapcsolatban több mint 250 cikke és tanulmánya jelent meg. Kutatói pályafutása keretében megfordult a grenoble-i, majd a tours-i egyetem történelem tanszékén, amely után a Nemzeti Kutatási Központ (CRNS) Szervezetsszociológiai Központjában (CSO), majd a CNRS és a Társadalomtudományi Főiskola (EHESS) által felügyelt Interdiszciplináris Kortárs Antropológiai Intézet (iiAC) Kulturális Intézetének Antropológiai és Történeti Laboratóriumában (LAHIC) helyezkedett el. A két európai program hatására (www.eunamus.eu és www.culturalbase.eu), amelyekben az utóbbi években részt vett, élénkebben foglalkozni kezdett a tudományágak közötti párbeszéd szerepével is. A Museum & Society (Leicester), a Culture & Musées (Actes-Sud), a Future Anterior (Kolumbia), az Ethnologies – Yearly Journal of Canadian Folklore Studies (Laval), a Patrimonio Industriale (AIPAI Italy), a Revista Electrónica de Patrimonio Histórico (Granada), a Museu e Estudos interdisciplinares (Lisbon), valamint a montréalai és a liège-i egyetem két tanszéki folyóiratának szerkesztőjeként széleskörű információkkal rendelkezik a kurátori kutatás és képzés különböző módszereiről és területeiről.

Poulot professzor ezen felül együtt dolgozott a francia Nemzeti Örökségvédelmi Intézettel (INP) és a Nemzeti Gyűjteményi Tudományos Bizottsággal (CSNC). A Louvre, illetve több más, francia történeti és néprajzi múzeum tudományos bizottságának tagja.

További információ : <https://univ-paris1.academia.edu/DominiquePoulot>

11:50–12:20 **Katarzyna Murawska-Muthesius**, a Birkbeck College, University of London professzora: The critical museum debate continues (A kritikai múzeumi vita folytatódik)

A kritikai múzeum-projekt az egyik legmerészebb és társadalmi szempontból az egyik legfontosabb küzdelem volt, amelyet Piotr Piotrowski felvállalt, amikor 2009-ben kinevezték a varsói Nemzeti Múzeum igazgatójává. A projekt alapja egy olyan művészeti intézmény, ami a saját forrásait – a saját gyűjteményeit, tevékenységeit, saját „auratikus” tereit – felhasználva ösztönzi a legégetőbb társadalmi kérdésekről szóló eszmecsereket, és egyben

teret is ad nekik. A kritikai múzeum koncepciója, amelyet az elkötelezett értelmiség transznacionális attitűdje is megtámogatott, Piotrowski hosszú ideje érlelt kampányának mindig is fontos részét képezte: „fellázadt” a kortárs művészettörténet domináns diskurzusai, a hierarchikus művészeti földrajz, a mesterművek piedesztálra emelése, illetve a kelet-közép-európai művészet marginalizált helyzete ellen. Azonban nem csak a művészettörténeti kánon állt „támadása” keresztüztében. Piotrowski múzeuma mindenekelőtt egy fórum akart lenni, a közszféra aktív szereplője, amely nemcsak kiállítóhely, de társadalmi párbeszédnek színhelye is; egy olyan hely, ami aktívan hozzájárul a demokrácia és a demokratikus értékek védelméhez; ami nem fél előadni a nehéz emlékeket is, vagy szembeállítani egymással az ellentmondó narratívákat; ami hatalmat ad az elnyomottaknak, különös tekintettel a kisebbségek jogaira. Programja lavinaszerű változásokat idézett elő, amelyek jócskán túlmutattak a lengyel múzeumi szférán. Ahogy ezt Piotrowski is hangsúlyozta, a kritikai múzeum modelljének megvalósítása nem azért volt fontos, mert nagyon vonzó ötletnek tűnt, hanem mert a Nyugat világán kívül, Kelet-Közép-Európában ez volt az egyetlen lehetséges út. Habár a projektet végül leállították, hosszú távú hatása ma is érezhető – a kritikai múzeumi vita folytatódik. Dolgozatomban a kritikai múzeum-projekt eredetével és megvalósulási feltételeivel, valamint utóéletével foglalkozom.

Dr. Katarzyna Murawska-Muthesius a Birkbeck College (Londoni Egyetem) művészettörténeti tanszékének oktatója. Mielőtt 1993-ban az Egyesült Királyságba költözött volna, a varsói Nemzeti Múzeumban dolgozott: 1981–1990-ig az itáliai festmények kurátora, 1992–1993-ig pedig a múzeum főkurátora volt. 2009 és 2011 között igazgatóhelyettesként tért vissza az intézménybe. A Henry Moore Intézet, valamint a Leverhulme Alap kutatói ösztöndíjasaként több egyetemen, illetve művészeti intézményben volt óraadó Európában és az Egyesült Államokban – többek között a berlini Humboldt Egyetem Művészettörténeti és Vizuális Művészeti Intézetében, ahol 2009-ben vendégprofesszorként, 2013–2014-ben pedig Rudolf Arnheim-professzorként oktatott. Főbb publikációi: *Europäische Malerei aus dem Nationalmuseum Warschau* (Braunschweig 1988); *Trionfo barocco* (Gorizia 1990); *Borders in Art: Revisiting Kunstgeographie* (Warsaw 2000); *National Museum in Warsaw Guide: Galleries and Study Collections* (Warsaw 2001, Dorota Folga-Januszewskával); *Jan Matejko's "Battle of Grunwald": New Approaches* (Warsaw 2010); *Kantor was Here: Tadeusz Kantor in Great Britain* (London 2011, Natalia Zarzeckával), *From Museum Critique to the Critical Museum* (Farnham, Ashgate 2015, Routledge 2017), Piotr Piotrowskival társszerkesztőként. Jelenlegi kutatásaiban Kelet-Európa ábrázolási módjaival foglalkozik.

14:00–14:25 **Kuti Klára**, etnográfus, kultúrakutató, a Magyar Nemzeti Múzeum projektmenedzsere: Mi a különbség...? A MNM múzeumi kurátori specializációjáról

A MNM 2018 szeptemberétől az ELTE BTK Atelier – Európai társadalomtudományi és historiográfiai tanszékének Kulturális Örökség tanulmányok mesterképzésén belül elindította múzeumi kurátori ismeretek specializációját.

Értelmezésben a múzeumi kurátori tevékenység jellegzetesen időszakosan gyakorolt módszertani és tudományos megközelítés és gyakorlat, amely kitüntetett módon kapcsolódik a múzeumhoz mint intézményhez, szorosan összekapcsolódik a muzeológusi tevékenységgel, de a kurátori tevékenységnek a muzeológusi tevékenység nem feltétele. Hozzáteve, hogy a muzeológus értelmében az a szakember, aki múzeumtudományi módszertannal közelít bármilyen tudományhoz, legyen az történeti tudomány, társadalomtudomány vagy természettudomány.

Előadásom címével – „Mi a különbség...?” – a muzeológusi elméletet és gyakorlatot, illetve a kurátori elméletet és gyakorlatot hasonlítom össze. Az összehasonlítás szempontjai: a tárgyakban felgyülemlett tények és viszonyok értelmezése, a tárgyakba íródott szövegek értelmezése, a tárgyak temporalitása és tárgyak lokalitása.